

аналогічними викликами сьогодні, може використати цей досвід для модернізації власного ринку праці.

Одним із інструментів, який дозволить більш ефективно інтегрувати жіноцтво в традиційно «чоловічі» професії, є освіта. Умовний поділ галузей полягає не стільки в неможливості виконувати ту чи іншу роботу, скільки в гендерних стереотипах про чоловіків та жінок. Освіта являє собою соціальну структуру, яка впливає на формування та сприйняття гендерних ролей. Отже доцільно просувати наступну парадигму уже на рівні загальної середньої освіти: жінки можуть успішно реалізовувати себе не лише в традиційно «жіночих» сферах, але й у «чоловічих», при цьому демонструвати високий рівень компетентності та досягати значних результатів. Водночас, важливо надати численні програми, які дають змогу поглиблено вивчати та здобувати практичні навички в STEM (4 тісно пов'язані напрямки: наука, технології, інженерія та математика). При зміненому уявленні гендерних ролей та сильної академічної підготовки, продуктивність жінок у «чоловічих» професіях зростає, а ймовірність того, що вони повернуться до традиційних ролей після війни, зменшується.

Отже, на ринку праці України відбуваються трансформаційні процеси у розумінні гендерних ролей. Війна змушує все більше жінок працювати за спеціальностями, які згідно з традиційним розподілом гендерних ролей у суспільстві, трактуються як чоловічі. Однак історичний досвід іншої держави демонструє, що вимушений процес можна перетворити на ефективний. Одним із шляхів для досягнення цієї мети є популяризація певної моделі мислення через систему освіти та надання широких можливостей для здобуття знань у «чоловічих» спеціальностях. В умовах війни з РФ та післявоєнної відбудови, Україна потребує створення та розвитку інклюзивного ринку праці, аби втримати економіку сьогодні та забезпечити її процвітання у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Нинько Д. Як жінки заміняють чоловіків на ринку праці в Україні. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-zinki-zaminuut-colovikiv-na-rinku-praci-v-ukraini/a-68037179> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Kimmel M. S. *The Gendered Society: monograph*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2009. P. 472 (дата звернення: 12.11.2024).
3. Smith H. L. *The Womanpower Problem in Britain during the Second World War. The Historical Journal*. 1984. Vol. 27, no. 4. P. 925-945. URL: <https://doi.org/10.1017/S0018246X00018161> (дата звернення: 18.11.2024).

Загорний А. А.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студент БП-1 «Економіка»

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ З ПОЧАТКУ ХХ СТ. І ДО СЬОГОДЕННЯ

Актуальність проведеного дослідження обумовлена тим, що ХХ століття стало періодом кардинальних трансформацій української економіки та охопила низку подій, від індустріалізації в умовах радянської планової економіки до переходу до ринкових відносин. Україна пережила складні процеси, що значно вплинули на її подальший розвиток. ХХІ століття також позначилося новими викликами для української економіки. Глобалізація, технологічні зміни, політична нестабільність та повномасштабна російська агресія – все це суттєво вплинуло на економічні процеси в країні. Тому дослідження економічних процесів, що відбувалися в Україні протягом ХХ та ХХІ століть, є надзвичайно актуальним завданням для сучасної науки, адже це дозволить знайти ефективні шляхи відновлення економіки вже зараз, а також не допустити подібних помилок в майбутньому.

Проведене нами дослідження показало, що економіка України протягом ХХ століття зазнала суттєвих криз, тісно пов'язаних зі змінами політичного устрою та економічних систем. Перша світова війна, революція 1917 року та Друга світова війна призвели до руйнування промисловості, дефіциту продуктів харчування та гіперінфляції. Радянська індустріалізація, хоча й сприяла швидкому зростанню важкої промисловості, супроводжувалася колективізацією, голодомором та репресіями, що завдали непоправної шкоди аграрному сектору та людському капіталу. Перехід до ринкової економіки в 90-х роках також був супроводжений глибокою кризою, пов'язаною з лібералізацією цін, приватизацією державної власності та нестабільністю банківської системи. А починаючи з 2014 року наша країна перебуває в стані війни з росією, що призводить до руйнувань критичної інфраструктури та значним економічним втратам.

На початку ХХ століття економічний розвиток України характеризувався значною нерівномірністю. Найвищих темпів досягла промисловість Півдня, де зосередилися гірничо-металургійні комплекси. Натомість, Правобережжя відставало у промисловому розвитку, а на західноукраїнських землях переважало дрібнотоварне виробництво. Загалом, економічний і культурний розвиток України стримувався політичним, соціальним та національним гнітом, а також залишками кріпосницьких відносин. Наддніпрянська Україна стала одним з найбільш розвинутих промислових регіонів Російської імперії.

Важливим аспектом економічного розвитку України була інтеграція в загальноімперську систему, іноземний капітал активно проникав в українську економіку, особливо у гірничо-металургійну промисловість. Концентрація виробництва призвела до утворення монополій, які контролювали значну частину ринку. Однак, незважаючи на загальний підйом промисловості, розвиток капіталізму в сільському господарстві відбувався повільніше і супроводжувався збереженням залишків феодалізму [1].

В історії господарства України періоду Великої Вітчизняної війни (22 червня 1941 р. – 9 травня 1945 р.) виокремлюють три етапи:

1) червень 1941 р. – липень 1942 р.: в умовах наступу німецько-фашистських військ господарство перебудовувалося на воєнний лад, було евакуйовано матеріальні цінності та трудові ресурси;

2) липень 1942 р. – листопад 1944 р.: тимчасовий німецько-фашистський окупаційний режим;

3) листопад 1944 р. – травень 1945 р.: у міру визволення території України почався процес відбудови господарства, який тривав протягом 1946–1950 рр. [2, с. 616].

Друга світова війна суттєво вплинула на економіку України, переорієнтувавши її на воєнні потреби. Евакуація підприємств зі сходу України та будівництво нових виробничих потужностей на сході дозволили значно збільшити обсяги військової продукції, таким чином, Україна стала одним з основних виробників танків, літаків та боєприпасів для Радянського Союзу.

Окупація значної частини території України німецькими військами призвела до руйнування промисловості та сільського господарства. Німецька окупаційна влада розглядала Україну як сировинну базу, експлуатуючи її ресурси та населення. Впровадження примусової праці, високих податків та руйнування інфраструктури завдали значної шкоди економіці регіону.

Після визволення від нацистської окупації Україна зіткнулася з масштабними руйнуваннями та необхідністю відновлення економіки. Держава зосередила зусилля на відбудові промисловості та сільського господарства. Були розроблені плани відновлення та розвитку економіки, що передбачали значні інвестиції в промислове виробництво.

Однак, відновлення економіки супроводжувалося низкою проблем, таких як інфляція, дефіцит товарів та тіньова економіка. Для вирішення цих проблем було проведено грошову реформу, спрямовану на стабілізацію грошового обігу та ліквідацію надлишкової готівки [2, с. 618].

Після досягнення певних успіхів у відновленні економіки, Україна увійшла в період застою. Централізоване планування, дефіцит товарів, неефективність державних підприємств стали характерними рисами цього періоду. Хоча промисловість продовжувала розвиватися, її структура залишалася застарілою, а продуктивність праці була низькою. Сільське господарство, незважаючи на значні інвестиції, не могло забезпечити країну продовольством.

У 1960-ті роки в Україні розпочалися спроби економічних реформ, зокрема реалізація так званої «косигінської реформи», яка передбачала децентралізацію управління виробництвом і посилення ролі господарських об'єднань. Суть нових умов господарювання полягала у розширенні самостійності підприємств, використанні в процесі виробництва економічних важелів (прибутку, ціни, кредиту, госпрозрахунку), матеріальному стимулюванні трудових колективів залежно від результатів їхньої праці. Цей період відзначався запровадженням нових технологій, які мали на меті підвищення ефективності виробництва. Відповідно до проведених

досліджень, було встановлено, що в цей час спостерігалось значне зростання продуктивності праці в промисловості, особливо у важких галузях [4].

Крім того, розвивалися нові галузі економіки, такі як атомна енергетика, радіоелектроніка та машинобудування. Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення, надмірна централізація планової економіки суттєво обмежувала гнучкість і адаптивність економічних механізмів.

У 1970-80-х роках радянська економіка, зокрема економіка України, пережила період глибокого застою, що був викликаний системними кризами, викликаними недоліками централізованого планування. Економічна діяльність того періоду характеризувалася екстенсивним зростанням, тобто розвиток відбувався не за рахунок розвитку технологій, а завдяки розширенню обсягів обробки полів, збільшенням обсягів сировини, тощо. Незважаючи на це, промисловість в Україні повільно продовжувала розвиватися, стикаючись з неефективністю виробництва, пов'язаній з централізованою владою, відсутністю конкуренції, відсутністю у працівників достатньої матеріальної зацікавленості. Починалися перші проблеми з екологією, що призводило до суспільного резонансу.

Екологічні проблеми, зокрема наслідки діяльності промисловості, призвели до серйозних екологічних криз, включаючи катастрофу на Чорнобильській АЕС у 1986 році. Вона стала не лише екологічною трагедією, але й мала глибокий соціально-економічний вплив, оскільки спричинила масову евакуацію населення та підвищила рівень соціальної напруги в країні.

Однак, незважаючи на дефіцит товарів рівень життя населення покращувався, поступово підвищувався рівень соціального достатку. Але неефективна радянська модель економіки почала поступово руйнуватися (особливо після аварії на ЧАЕС), що наближало розпад Радянського Союзу та набуття незалежності України.

Період з 1985 до 1991 року отримав назву перебудови. Уряд Михайла Горбачова намагався реформувати економічну систему Союзу, почав набувати розвиток кооперативного руху, що є нетиповим для централізованої економіки. Однак реформи ефективно приживалися рідко, адже не завжди дозволяла радянська бюрократія. В середині країни були присутні елементи розколу, що прискорювало незалежність України.

Однак реформа «Перебудови» була приречена через відсутність продуманої кредитної та фінансової політики, при цьому вирішальну роль грала державна власність та неекономічні методи управління. А фактична влада зберігалася за чиновницьким апаратом та міністерствами [4, с. 22-26].

Дефіцит товарів посилювався, однак їх експорт за кордон не припинявся, через значний валютний дефіцит. Економічна криза стрімко поглиблювалася, дії радянського керівництва не покращили ситуацію. Економічна ситуація в країні вимагала особливих заходів, тому для пом'якшення кризових явищ, що виникли були прийняті Основи законодавства про інвестиційну діяльність від 10 грудня 1990 року та прийнятий Закон СРСР від 11 грудня 1990 року «Про банки і банківську

діяльність» («Банківський закон») який передбачав існування комерційних банків на рівні з державними [5, с. 42-47].

Економіка України пройшла значну трансформацію з моменту здобуття незалежності у 1991 році до сьогодні. Вона пережила етапи економічного спаду, стабілізації, зростання, криз і відновлення, що відображає складність економічної системи країни та її вразливість до внутрішніх і зовнішніх чинників. Перші роки незалежності характеризувалися глибокою економічною кризою через розрив економічних зв'язків із країнами колишнього СРСР, гіперінфляцію (10256%) та слабку інституційну базу. У 1999 році ВВП України досяг мінімуму, скоротившись на понад 60% порівняно з 1991 роком.

У 2000-х роках українська економіка демонструвала відновлення, зокрема завдяки зростанню експорту металургійної продукції та сільського господарства. У цей час реальний ВВП збільшувався щорічно в середньому на 7,5%. Однак глобальна фінансова криза 2008 року та російська агресія 2014 року спричинили нові економічні потрясіння. Вже у 2009 році економіка України скоротилася на 15%, а у 2014-2015 роках ВВП зменшився на 16% через втрату територій, зменшення експорту та зниження інвестиційної привабливості. Після 2015 року Україна поступово відновлювала економіку завдяки реформам у банківській сфері, боротьбі з корупцією та підвищенню прозорості держуправління. Водночас залежність від міжнародної фінансової підтримки залишалася значною, що суттєво знижувало рівень економічної свободи.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році зруйнувало значну частину економічної інфраструктури. Експорт різко впав, особливо через блокування морських портів, однак альтернативні маршрути дозволили частково відновити постачання. Проте у 2023 році темпи економічного зростання залишалися низькими, з прогнозованим Національним банком України збільшенням реального ВВП лише на 3% у 2024 році.

Економіка України демонструє стійкість у надзвичайно складних умовах, проте довгостроковий розвиток залежить від успішності реформ, модернізації інфраструктури та інтеграції у світову економіку. Інституційні реформи, інвестиції в інновації та посилення ролі експорту залишаються ключовими напрямками для майбутнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Основні риси економічного розвитку України на початку ХХ ст. URL: <https://studies.in.ua/istorya-ta-kultura-ukrayini/4025-osnovn-risi-ekonomchnogo-rozvitku-ukrayini-na-pochatku-hh-st.html>
2. Історія економіки та економічної думки : підруч. / В. В. Козюк, Л. А. Родіонова, О. В. Длугопольський [та ін.] ; за ред. В. В. Козюка, Л. А. Родіонової. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015 – 792 с.
3. Долішній М. Інновації в економіці України: історичний аналіз. 2010.

4. Скоморовський В.Б. Наслідки «Перебудовчих» процесів у СРСР: державно-правовий аспект / В.Б. Скоморовський // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 1.

5. Хомутовська І.І. Промисловий сектор економіки України у роки «перебудови» / І.І. Хомутовська // Емінак: науковий щоквартальник. – 2017. –№ 2, т. 1.

Євдокименко І.О.

Ліцей №144 ім. Г. Ващенко м. Києва,

учень 11 класу,

вихованець КЗПО «Київська Мала академія наук учнівської молоді»

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ: АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Тіньова економіка – це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком і контролем, а тому не відображається і не фіксується в офіційній статистиці, це види економічної діяльності, що спрямовані на отримання доходів шляхом ухилення від оподаткування, шляхом порушення чинного законодавства.

Феномен тіньової економіки завжди був присутній в економічній діяльності суспільства. З самого початку формування сучасних економічних відносин та їх контролю з боку держави, суб'єкти економічної діяльності намагались приховати певну частину доходів заради власного збагачення. Таким чином, господарська діяльність у вигляді тіньової економіки продовжує розвиватися й надалі, обходячи облік та контроль держави та нехтуючи законодавством.

Слід зазначити, що тіньова економіка існує в усіх країнах світу. Вона відрізняється тільки обсягами, структурою і механізмами розвитку. Масштаби і особливості тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані з національними господарськими моделями і ступенем зрілості ринкових відносин. Наприклад, у розвинених країнах тіньова економіка становить, в середньому та за різними оцінками, 12-16% ВВП, у країнах, що розвиваються, – від 23 до 25% ВВП, у країнах з перехідною економікою – 30- 50% ВВП [7]. Отже, в найбільш розвинених країнах питома вага тіньового сектору в національній економіці значно менша, ніж в інших групах країн.

Однак розвинені країни також неоднорідні, і серед них зустрічаються країни з досить високими показниками тіньової активності. Найбільш низькі відносні показники частки тіньового сектору (на рівні 8- 10% ВВП) мають Австрія, США, Швейцарія. Мотивація тіньової активності в розвинених країнах пояснюється здебільшого надмірним податковим навантаженням на підприємства і